

Belšakov traktor na drva

Avtor: Radislav Marhold, Oldtimer Stara Gora

Traktor na lesni plin in njegov traktorist

Žarilna glava na traktorju Lanz Bulldog

Franc Belšak s Stare Gore ima v svoji zbirki kar sedem traktorjev starodobnikov. Mojo pozornost je najbolj pritegnil traktor, ki za gorivo uporablja lesni ali generatorski plin. Generator plina, imenovan tudi kotel, je pritrjen bočno na desni strani traktorja. V njem se izvaja suha destilacija lesa. Zaradi tega lahko mirno rečemo, da za gorivo uporablja drva, ki morajo biti osušena in ne smejo vsebovati več kot 25% vlage. Najbolj primerna drva so z 12 do 15% vlage. Priporočljivo je tudi, da so drva narezana v velikosti kocke s stranico približno 5 cm. Prve motorje na lesni plin so začeli uporabljati Angleži že leta 1884. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja pa so ga začeli uporabljati kot alternativni vir energije tudi na avtomobilih in traktorjih. Največ izkušenj so si v času gospodarske krize pridobili v Nemčiji. Med 2. svetovno vojno so v več evropskih državah civilna vozila predelali tako, da so kot alternativno gorivo lahko uporabljali lesni plin. Med temi državami sta bili tudi Švica in Švedska, čeprav nista bili vpleteni v vojno. V Nemčiji so zaradi večje porabe fosilnih goriv za potrebe vojske ustavili dobavo bencina in nafte za civilne potrebe in kmetijstvo 30. junija 1942 ter izdali ukaz o predelavi vseh bencinskih in dizelskih traktorjev na pogon z lesnim plinom. Za predelavo strojev v uporabi so morali poskrbeti uporabniki sami. Nove traktorje so s kotli za proizvodnjo lesnega plina serijsko opremili proizvajalci že v tovarni. Generatorje plina je proizvajalo več podjetij, kot so Imbert, Mag, Deutz, Wisco in drugi. Kotel je običajno bil pritrjen spredaj ali bočno na desni strani traktorja. V nekaterih primerih pa je bil združen z motorjem in tako je nastala celota, ki po videzu ni nakazovala, za kakšen pogon traktorja gre.

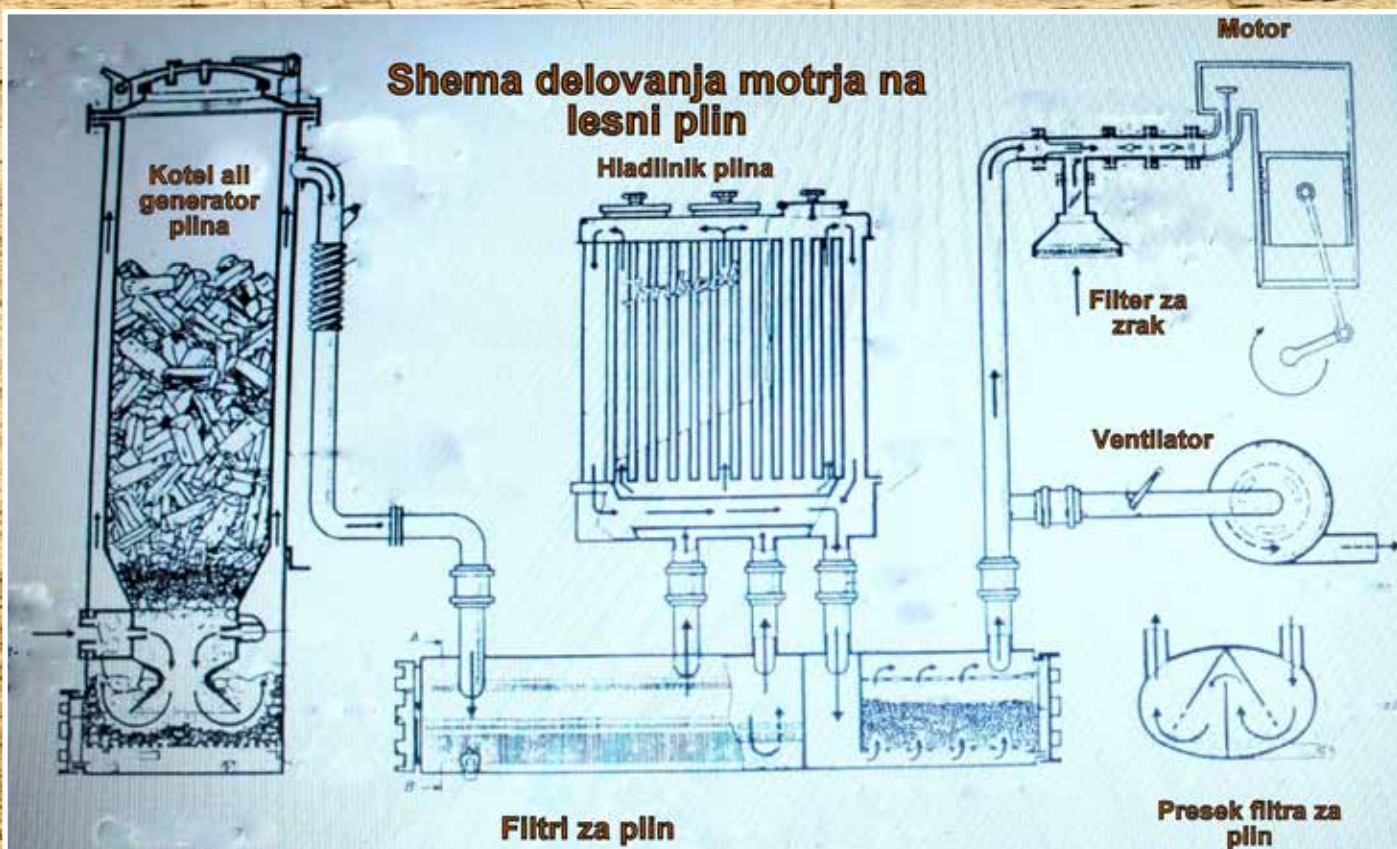
Franc Belšak je prvi traktor predelal na lesni plin, ko je bil star 18 let. To je bil štiri valjni ameriški traktor Allis - Chalmers, ki ga je imel njegov oče. Predelani traktor so potem mnogo let uporabljali za pogon mlatilnic in za žaganje drv. Ko je bil motor izrabljen, so ga s kotlom demontirali in ga nadomestili z enovaljnim dizelskim motorjem

Kotel z ventilatorjem za lesni plin

znamke Deutz. Ta motor je Franc pripeljal iz Nemčije, kjer je bil na začasnem delu. Tako predelani traktor še sedaj uporablja za pogon mlatilnice in je v njegovi zbirki. Skupaj z mlatilnico tvorita celoto. Z njima nastopa na raznih prireditvah ob prazniku žetve.

Sedanji traktor na lesni plin pa je Franc po spominu predelal iz dvovaljnega traktorja Znamke ZETOR, ki je imel dizelski motor. Najprej je moral zmanjšati kompresijsko razmerje in odstraniti visokotlačni sistem dovoda nafte. Na motor je namestil baterijski sistem vžiga mešanice lesnega plina in zraka. Kotel ali generator plina je izdelan iz jeklene pločevine v obliki valja. Z drvimi se polni na zgornji strani, izgorevanje pa poteka na dnu kotla. Tam je tudi največja temperatura, okoli 800 stopinj Celzija, kjer se les uplini. Ostane samo pepel, ki se nabira na dnu kotla. Zgorevanje poteka pri pomanjkanju zraka. Na ta način dobimo plin CO in vodik,

ki sta oba vnetljiva. Tako pridobljeni plin se vodi po ceveh na filter plina, nato pa v hladilnik, ki je montiran pred hladilnikom motorja. Primerno ohlajen plin, ki ne sme imeti višje temperature od 50 stopinj Celzija, se ponovno prečisti v sekundarnem filtru. Tako pripravljen plin je speljan do ventilatorja in preko mešalne šobe do motorja. Zagon traktorja pa poteka tako, da najprej vklopimo ventilator, ki izsesava dimne pline iz kotla. Na ta način dobimo prisilni vlek. Nato v spodnjem delu kotla zakurimo, kot v domačem štedilniku. Dovod zraka za zgorevanje omejimo na minimum z namenom, da dimni plini ne zgorijo do konca in se tvori ogljikov monoksid. Plin, ki ga izsesava ventilator, pred zagonom od časa do časa prižgemo. Če plin gori s plavim plamenom ali je plamen brezbarven, lahko preklopimo dovod plina na motor in ga zaženemo podobno kot bencinski motor. Moč motorja se ob prehodu na lesni plin zmanjša za 20 – 30%. Masa celotnega traktorja pa se poveča za približno 300 – 500 kg, kar je odvisno od izvedbe. Pomanjkljivost takšnega alternativnega pogona je še relativno dolga priprava prvega zagona, ko moramo kotel

zakuriti in nakopičen pepel v motorju zahteva pogosto čiščenje. Traktor je letnik 1954 in je zaenkrat v Sloveniji edini delujoči na lesni plin, kot alternativo gorivo. Zaradi tega ga tudi imenujem Belšakov traktor, saj je takšen pogon uporabljal že njegov oče.

Druga znamenitost v njegovi zbirki pa je traktor z žarilno glavo. Gre za enovaljni dvotaktni dizel. Kompresijsko razmerje je 1:8. Zagon traktorja poteka tako, da se spodnji del glave ožari do višnjeve barve in potem se vztrajnik zavrti v nasprotni smeri vžiga. Stisnjen zrak zažene ročično gred v pravo smer in ko vbrizgalna šoba vbrizgne gorivo na razžarjeni del glave, motorsteče. Traktor je izdelan v Franciji v tovarni Vilzon po licenci Lanz Bulldog iz Mannheima v Nemčiji in je letnik 1953. Prostornina je 5000 cm³ in moči 30 KS pri 800 obratih/min. Hlajenje je bilo izvedeno termosifonsko z ventilatorjem. To so bili pred drugo svetovno vojno najbolj razširjeni traktorji, saj so jih licenčno izdelovali v mnogih državah. Odlikovala jih je velika vzdržljivost in enostavnost vzdrževanja. Najstarejši traktor v njegovi zbirki pa je Allis-Chalmer, letnik 1930 ameriške proizvodnje.

Mlatilnica in traktor Deutz Chalmer kot celota postrojenja za mlatitev

Traktor je štirivaljni z magnetnim vžigom. Kot gorivo mu služi bencin. Najbolj je prepoznaven po prednjih kolesih, ki sta združeni na eni osi. V zbirki sta tudi dva traktorja Steyr. Prvi je letnik 1949, drugi pa letnik 1959. Oba imata dvovaljni dizelski štiritaktni motor. Te vrste traktorjev so imenovali zaradi značilne oblike in zelene barve „žabe“. Zbirko zaključuje zelo lep traktor Deutz, letnik 1956. Trije njegovi traktorji se ponášajo z nazivom šampion leta. Ta laskavi naziv podeljujejo na srečanju kmetijske tehnike v Jablah.

Franc Belšak je tudi ustanovni član društva „Oldtimer“ Stara Gora. Mnogo let je bil podpredsednik društva, sedaj pa je član tehnične komisije. Njegovo znanje in izkušnje zelo radi izkoriščamo mlajši člani in ga večkrat prosimo za kakšen nasvet pri obnovi kmetijske mehanizacije. Po poklicu je avtomehanic in izhaja iz družine, kjer je ljubezen do strojništva že v genih. Že njegov dedek je imel žago na parni pogon. Tam je tudi dobil željo do žagarstva. Po vajeniški dobi, ki jo je zaključil leta 1958 pri mojstru Žnidariču v Gornji Radgoni, se je zaposlil v Avtoobnovi v Mariboru. Nekaj časa je delal

na podjetju Avtoremont v Gornji Radgoni, od koder so ga napotili na specializacijo za vozila TAM. Približno pet let je bil na začasnem delu v Nemčiji kot mehanik na vozilih Magirus. Povrnitvi je bil dvajset let avtoprevoznik. V tem času si je zgradil žago za razrez hlodovine. To dejavnost opravlja z velikim veseljem že dvajset let in še ne namerava iti v pokoj. Pravi, da za to nima časa, kar mu verjamem, saj je pravi „deloholik“. Aktiven je tudi v drugih društvih, kot so gasilsko društvo, turistično društvo in godba na pihala. Zelo aktiven je v domači lovski družini, kjer igra pri Prleških lovskih rogistih, ki nastopajo na raznih prireditvah in pogrebi lovcev na območju Zveze lovskih družin Prlekija. Pri vseh teh obveznostih še vedno najde čas za oskrbo vinograda. Z doma pridelanim kvalitetnim vinom rad pogosti svoje prijatelje, ki pa jih ni malo. Za požrtvovalno delo v našem društvu se mu v svojem imenu in imenu ostalih članov iskreno zahvaljujem.

